

VOJVODINA TÖRTÉNETÉNEK VÁZLATA

Szerb települések

(Ötödik közlemény)

Már a beográdi gyűlés alkalmával világosan látták az egybegyűlt szerbek, hogy az osztrák hadsereg, amit a törökök ellen állítottak, nem lesz képes a törököket visszatartani, különösen miután ez a hadsereg, az erdélyi lázadás miatt, felére csökkent. Hazájukba már nem mehettek vissza, mivel maguk is az osztrákok oldalán küzdöttek a törökök ellen, a szerbiai hadjárat idején. Joggal tarthattak a törökök bosszújától. Másrészt pedig tisztában voltak a bécsi kormánynak a szerbek iránt megnyilvánuló szimpátiájával. A gyűlés tehát úgy határozott, hogy a császártól bizonyos kedvezményeket próbál kieszközölni, a szerbeknek osztrák területen való ideiglenes letelepedésére vonatkozólag. Bécsbe küldik tehát delegátusukat ilyen megbizással.

A török előnyomulása időközben, további vándorlásra kényszerítette a szerbeket, mert a török még egy utolsó erőfeszítéssel megkísérelte egész Magyarországot visszahódítását. Ha ez a terv egészében nem is sikerült, Vojvodina mégis csaknem tíz éven keresztül ismét háborús színtérré vált. A beográdi gyűlés résztvevői tehát ezrekre megnagyobbított tömegekkel együtt, észak felé vették útjukat s lassanként egész Magyarország belsejébe hatoltak. Maga az egyházi Komáromban telepedett le. Természetes, hogy ez a második szerb népvándorlás sem folyt le kedvezőbb körülmények között, mint az első. Keserves vándorlás volt ez is: kocsin, lóháton, gyalogszerrel heteken keresztül vándorolt a sokezer család, maga előtt hajtva szerény marhaállományát és jószágát. S mikor egy-egy ilyen karaván a kietlen pusztaság után valamelyik várhoz ért, kénytelen volt a várfalak tövében, földbe ásott odukba és vermekbe húzódni, mert a várba nem nyertek bebocsátást. Ilyen lyukakban és fedezékekben később évekig is ellaktak.

A szerb nemesi osztály és a főurak sorsa természetesen korántsem volt ilyen siralmas. Ezeknek ugyanis rendszerint külföldön is volt birtokuk, kastélyuk és ha véletlenül ezekből is kiszorultak, magyar, horvát vagy német főuraknál élveztek vendéglátást, avagy Bécsben az udvarnál lebzselték és lesték az alkalmat, hogy a császártól valamilyen birtokot csalhassanak ki. Sokan közülök a szerb nép vezére, vagy fejedelmeként mutatkoztak be, hogy ily módon szerezzék meg az uralkodó körök bizalmát és jóindulatát.

A harci szerencse most a törökök mellé állt: újjászervezett hadseregükkel, bosszú és elégtétel utáni vágy tüzeben égve, szárazon és vízen hatoltak előre és általános pusztítást végeztek szerteszét. A Duna- és Tiszamentén fekvő városok újra török kézre kerültek s ügyüknek az egyidejű Thököly-lázadás is óriási szolgálatot tett.

Az ilyen sok oldalról szorongatott bécsi udvar tehát akarva, nem akarva a szerbek támogatására szorult s kétségbeesésében követüknek, Djakovics Izsák főpaprak, mindenféle kedvezményeket és kiváltságokat ígért, nehogy az általános zűrzavarban ezek is ellene forduljanak. A főpap azonban leginkább az egyház ügyeire

gondolt és a szerbek vallásszabadságát, valamint a pravoszláv egyház önkormányzatát igyekezett biztosítani. Igaz, hogy ez is sokat jelentett a katolicizmus erőszakos térítései idején, de a nép érdekei mégis sokkal erélyesebb intézkedéseket igényeltek volna. A főtáborba visszatérő Djakovics tehát rövidesen új diplomáciai megbízást kapott. Az idegenbeszakadt, gyámoltalan, magyarul nem beszélő szerbek körül szorulni kezdett a magyar főnemesek hurokja. A nagybirtokos osztály nem nézhette, hogy a földjeiket ellepő sokaság, csak úgy, minden szolgálat és adó nélkül „élvezze” a szíves vendéglátást. Ezért minden eszközt megragadott, hogy a jövevényektől is éppúgy beszedje a szokásos adót és dézsmát, amint azt az őslakó magyar jobbágyságtól beszedte. A gazdasági érdekeikben ilymódon erősen támadott szerbek tehát a bécsi udvarhoz fordultak védelemért s ez volt Djakovics második küldetésének feladata. A deputáció sikerének tudható be Lipót császár 1690. december 11-iki kiáltványa, melyben védelmébe veszi az összes birodalmában élő szerbeket, azok vagyonát és jószágát, megerősíti és kibővíti előbbi kiváltságaikat s feloldja őket mindenfémű adózás és dézsma-szolgáltatás alól.

Egy Habsburg ilyen nagyfokú bőkezűségét csak úgy lehet megérteni, ha ismerjük az egyidejű történelmi események jelentőségét. Egyrészt az erdélyi Thököly-mozgalom az önálló Magyarország talpraállítását már csaknem elérte, másrészt a törökök előnyomulása délen, igen veszedelmes méreteket öltött. A bőkezűség még érthetőbbé válik, ha megjegyezzük, hogy a háborús balsikerek által tekintélyét veszített császárnak semmibe sem kerültek minden adományok, mivel betartásuk esetén is csak a tőle elpártolt és ellene dolgozó magyar főurak szenvedtek volna kárt. Eltekintve attól, hogy a császár maga nem rendelkezett semilyen eszközökkel, amelyek rendeleteinek tekintélyt tudtak volna szerezni, az adományozás komédiája igen jó eszköz volt a szerbek és magyarok egymás elleni úszítására. A protestantizmus jegyében indult magyar szabadságharc ellen Lipót a pravoszláv vallású szerbeket akarta felhasználni, amivel tulajdonképpen csak elődei és utódai politikai jelszavát követte: „*oszd meg és uralkodj!*”

Ha általában nem is, pillanatnyilag ez a politika a szerbek érdekvonalába vágott. A törökök ellen bármikor szívesen mentek harcba, mert azok kiűzetésében látták hazájuk felszabadulását és hazatérésük biztosítékát. A háborúba leginkább saját kenyéren és saját ruhában mentek s a császári intendaturától hébe-hóba kapott zsold vagy élelem, csak növelte harckészségüket. A magyarok elleni harcuk az új, „ideiglenes” hazában való nyugodt és szabad életért folyt. A nyelvi akadály miatt különben sem tájékozódhattak az igen zavaros politikai jelszavak és célkitűzések tömkelegében. Az udvar képmutató barátságában bízva, onnan remélték gazdasági és nemzeti függelenségéért folytatott küzdelmeikben a támogatást. A császártól nyert kedvezményeket, a főúri osztállyal szemben mindenkor fel is használták.

Polgári létük különben sem volt olyan virágos, hogy a háborús viszonytárságokkal szemben előnyösebbnek lássák. Mivel a városokba nem nyertek bebocsátást, az „ideiglenes” hazában „ideiglenes” lakásokban, a jövetelkor megásott odukban és náddal fedett vermekben laktak. A földet mindenki kedve szerint művelte, de a tulajdonképeni léalapjuk, a marhaállomány, közös volt. Katona és paraszt között nem volt különbség, császári parancsra bármikor harcrakészen állt az egész. Közigazgatásilag a haditanács és a hadseregparancsnokok alá tartoztak s a vármegye hatósága ellen is mindig a hadsereg támogatását kérték.

A közbeeső török háborúk kimenetelét ismertettük már előbbi cikkeinkben, a szerbekkel kapcsolatban most csak azt kell megemlítenünk, hogy az 1699. évi békeszerződés után a török, Bánát kivételével, Vojvodinából véglegesen kitakarodott. A nehezen működő osztrák államapparátus mindjárt a békekötés után megkísérelte, a törökök esetleges újabb betörései ellen megtenni a szükséges óvintézkedéseket, ezért az ittszállásosó katonatisztekől bekérte erre vonatkozó véleményeiket. Mivel Bánát még török-kézben volt, elsősorban a Tisza- és Maros-menti várak biztonságáról kellett gondoskodni és azokat megbízható erőkkel ellátni. Továbbá, mivel a legutóbbi háborúban a folyamhajózásnak is jelentős szerep jutott, meg kellett szervezni és erősíteni a folyamhajós katonaságot, a sajkásokat. Mindezek a munkálatok hosszú időt vettek igénybe, végre is azonban a vármegyék sürgetésére a szerb-ség ügyét kapcsolatba hozták a határország megszervezésének kérdésével, úgy, hogy a határörök legnagyobb részét a szerbek közül sorozták be. Ez alkalommal dőlt el a szerbek polgárjogi helyzete is. Mivel semmiképen sem lehetett elválasztani a katonákat a parasztoktól, a császári bizottság három kategóriába sorozta valamennyit: 1. az újjászervezett határország rendes katonái; 2. a számonfelüliek, akik most már végérvényesen paraszttokká váltak és 3. a kiöregedettek, a kiérdemesült veteránok. Az elsők letették az esküt és bevonultak a várakba rendes szolgálatra. A számonfelüliek háromévi adómentes haszonbérbe annyi földet kaptak, amennyi családjuk eltartásához szükséges, azzal a kikötéssel, hogy a három év letelte után rendes adót és dézsmát kötelesek szolgáltatni. A veteránok pedig életfogytiglan kaptak hasonló, *át-nem-örökíthető* ingyenbérletet. Így a határvédelem kérdését különválasztva a szerbek gazdasági életétől, sikerült végre a vármegyéknek a szerbeket is a magyar föld többi borbágyai közé sorozni és a főurak kényének kiszolgáltatni. Államrendi szempontból 1703-ban Vojvodinába koncentrálták még az ország különböző vidékein, az ideiglenes lakásokban élő többi szerbeket, miáltal Vojvodina lakosságában a szerbek jutottak túlsúlyba. A szervezkedő, újjáéledő Ausztria a török veszedelem elmúltával úgy hálálta meg a szerbek szolgálatait, hogy jobbágyosorba süllyesztette őket.

(Folytatása következik.)

Kiss Flórián.